

Оригинални научни рад
УДК: 811.163.41'373.7
811.163.41'371
DOI: 10.5937/zrffp55-53881

КОНЦЕПТ ЉУБАВ ВЕРБАЛИЗОВАН ФРАЗЕОЛОГИЈОМ СТАНДАРДНОГ СРПСКОГ ЈЕЗИКА И ЖАРГОНА

Мила Р. ДРАГИЋ¹
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српски језик и лингвистику
Нови Сад (Србија)

¹ mila.dragic@ff.uns.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0002-9716-1462>

Примљен: 2. 10. 2024.
Прихваћен: 10. 6. 2025.

КОНЦЕПТ ЉУБАВ ВЕРБАЛИЗОВАН ФРАЗЕОЛОГИЈОМ СТАНДАРДНОГ СРПСКОГ ЈЕЗИКА И ЖАРГОНА²

Кључне речи:
љубав;
концептуализација;
појмовна
метафора;
когнитивна
лингвистика;
фразеологија.

Сажетак. Циљ овог рада јесте да се на основу семантике фразеолошких јединица које припадају жаргону и стандардном језику испитају когнитивни механизми који учествују у концептуализацији љубави у српском језику. Овакав приступ омогућиће нам да концепт љубави сагледамо узимајући у обзир његове конвенционалне, али и мање конвенционалне аспекте. У раду ће бити примењена метода концептуалне анализе како би се идентификовали изворни домени и појмовне метафоре помоћу којих се концептуализује љубав уз посебан осврт на специфичности, сличности и разлике у конкретизацији датих механизма у различитим типовима језичких израза.

² Ово истраживање подржало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор бр. 451-03-137/2025-03/200166), под којим се реализује финансирање научноистраживачког рада на Филозофском факултету у Новом Саду.

Теоријско-методолошки оквир истраживања

Предмет овог рада јесу фразеолошке јединице којима се вербализују различити аспекти концепта *љубав* у српском језику. Анализи је подвргнуто око 30 фразеологизама стандардног српског језика ексцерпираних из *Frazeološkog rječnika hrvatskoga ili srpskog jezika* (Matešić, 1982) и *Фразеолошкој речника српској језика* (Оташевић, 2012), те око 30 јединица које припадају жаргонској фразеологији сакупљених из *Двосмерној речника српској жаргона и жаргону сродних речи и израза* (Андрић, 2005), *Beogradskog frajerskog rečnika* (Imami, 2007), као и *Rečnika srpskog žargona* (Gerzić, 2012). Узимајући у обзир идиоматску блискост фразеологизама и пословица, као вишелексемских спојева који спадају у предмет проучавања фразеологије у ширем смислу, у анализи ћемо се осврнути и на 10 пословица које садрже лексему *љубав*, за које је као извор послужио регистар у студији *Синџакса и сџилисџика српских народних пословица II* (Јовановић, 2006б). Размотрени су изрази који обележавају пре свега романтичну, партнерску љубав, друге врсте интерперсоналних љубавних односа, попут родитељске, братске, платонске, пријатељске љубави и сл. Анализа је спроведена са циљем да се идентификују конкретни изворни домени стварности који апстрактном појму *љубав* позајмљују своју организацију и структуру, чинећи га тако доступним когнитивној обради, уз идентификацију и објашњавање когнитивних механизма метафоре и метонимије који оваква пресликавања омогућавају.

Фразеологија је нарочито погодна за испитивање појмова попут љубави, која је у многим другим друштвеним заједницама прихваћена као једна од врховних животних и емотивних вредности. Фразеологизми се могу дефинисати као вишелексемски спојеви релативно стабилне структуре и јединственог значења које настаје семантичком транспозицијом нефразеолошке синтагме и којима се изражава субјективни став као резултат колективног доживљаја појава и предмета у језичкој заједници (Мршевић Радовић, 1987, стр. 13–17). Фразеолошка грађа представља „вербализовану манифестацију људског појмовног система, тј. човекових представа о себи и свету који га окружује те начина на који тумачи стварност уопште” (Штрбац, 2018,

стр. 9), и открива механизме према којима овај систем функционише, при чему се у њој истовремено огледају друштвено и цивилизацијско наслеђе, те колективни менталитет и традиционалне вредности једне језичке заједнице. Пословице су, такође, настале као производ колективног искуства (Јовановић, 2006а, стр. 131) и могу се сматрати посебном врстом „духовног израза који обухвата многе стране живота, и по томе спадају у веома важан слој културног и вербалног наслеђа” (Јовановић, 2006а, стр. 58). Жаргонска фразеологија обухвата иновативне јединице неформалне комуникације које одражавају ставове и вредности својствене омладинским друштвеним групама у којима се активно стварају и употребљавају, те откривају аспекте појмова који су у формалној комуникацији често табуизирани. Узимајући при анализи у обзир фразеологизме који припадају формалном и неформалном регистру, омогућавамо обухватније разумевање конвенционалних и мање конвенционалних аспеката појма, са посебним освртом на специфичности, сличности и разлике у конкретизацији когнитивних механизма у различитим типовима израза.

При испитивању израза биће коришћена метода концептуалне анализе која подразумева идентификовање когнитивних механизма метафоре и метонимије. Концептуална метафора јесте механизам који омогућава разумевање циљног, најчешће апстрактног појма путем пресликавања и позајмљивања структуре изворног, конкретнијег појма (Lakoff & Johnson, 1980, стр. 10–32). За овај тип пресликавања карактеристично је тзв. метафоричко истицање одређеног аспекта појма (Filipović Kovačević, 2021, стр. 73), што је у случају метафора љубави често интензитет и губитак контроле. Концептуална метонимија нешто је базичнији тип когнитивног принципа у коме један појам омогућава ментални приступ другом, циљном појму у оквиру истог концептуалног домена (Lakoff & Johnson, 1980, стр. 35–40; Kövecses & Radden, 1998, стр. 39). Према неким ауторима, све појмовне метафоре заснивају се на метонимијама утемељеним у човековом телесном искуству (Barcelona, 2003, стр. 31), а ово се нарочито односи на метафоре за емоције, које су по правилу засноване на физиолошким и бихевиоралним манифестацијама осећања (Kövecses, 1986; 2002; 2004), што ће се показати и у нашем корпусу. У нашој анализи фокусираћемо се пре свега на идентификацију појмовних метафора и метонимија које учествују у разумевању концепта *љубав*, на њихова удружена дејства, те на најчешће изворне домene који су опажени, са освртом на разлике које зависе од типа фразеолошке грађе.

Лингвистичка исцртавања концептуализације љубави

Неки савремени истраживачи наглашавају да је концепт *љубав* данас, парадоксално, мање диференциран у колективном менталитету него што је био у оквирима античке грчке културе, где је социјално препозната вредност

појаве љубави била праћена развијеним лексичким и појмовним системом³ (Milivojević, 2002, стр. 29–30). Љубав се у психологији дефинише као пријатно осећање које субјект осећа према оном објекту који доживљава изузетно вредним и сматра саставним делом свог интимног света, захваљујући механизму емоционалног везивања и интернализацији вољеног објекта (Milivojević, 2014, стр. 620). Појам заљубљености се у лаичком поимању сматра почетном фазом романтичног љубавног односа, док се у психологији описује као фундаментално различито стање – веома интензивно пријатно осећање које је резултат пројекције представе о правом партнеру на другу особу (Milivojević, 2014, стр. 620). Према *теорији љубави* Р. Стернберга, партнерска љубав укључује три важна аспекта – страст, интимност и обавезаност (Sternberg, 1986, стр. 119). На основу наведених компоненти, при одабиру грађе у обзир су узети изрази који обележавају страст, пожуду и сексуалне односе, различите нивое и интензитет односа љубави и саме емоције, љубавне везе различитог степена формалности, као и различите фазе оваквих односа (нпр. почетне и завршне).

Проучавајући појам романтичне љубави у енглеском језику, Кевечеш долази до два типа модела (Kövecses, 1986, стр. 93–97). *Идеални модел* заснива се на доминантној метафори љубави као вечног ЈЕДИНСТВА комплементарних делова, те подразумева бихевиоралне манифестације попут физичке блискости и интимних сексуалних понашања, укључује снажне физиолошке ефекте, те одсуство контроле над собом. Као нарочито важан истиче се аспект ИНТЕНЗИТЕТА, који је у идеалној љубави увек максималан. *Типични модел* нуди реалистичнију и прагматичнију слику, а разликује се од идеалног пре свега у субјектовом покушају да контролише љубав, у идеји склапања брака као кулминације односа, те у субјектовој активној потражи за љубављу; она не мора трајати заувек, а подразумева и природну прогресију дивље романтичне љубави у топлу приврженост. Кевечеш сматра да је љубав можда и највише метафоризован емоционални концепт, будући да је она истовремено и осећање и тип односа међу људима (Kövecses, 2004, стр. 27). Доминантна метафора за емоције јесте метафора ЕМОЦИЈЕ СУ СИЛЕ, која је учестала и у нашем корпусу, уз домене ПУТОВАЊЕ И НУТРИЈЕНТ специфичне за љубав (Kövecses, 1988), док је код међуљудских односа то метафора МЕЂУЉУДСКИ ОДНОСИ СУ СЛОЖЕНИ СИСТЕМИ (Kövecses, 2004, стр. 112–113), коју у корпусу не проналазимо. Лејкоф се детаљније бави и ПОЖУДОМ као љубави блиским концептом, наглашавајући његову повезаност са доменом НАСИЉА, кроз концептуализацију сексуалне жеље као ФИЗИЧКЕ СИЛЕ, РАТА, ГЛАДИ, ЖИВОТИЊСКОГ ПОНАШАЊА и сл. (Lakoff, 1987, стр. 306, 409–415), што потврђују и наши примери.

³ Љубав није универзално препознат друштвени феномен, за разлику од нпр. сексуалности, па тако многи примитивни народи имају речи којима обележавају сексуалну жељу, али не и љубав (Milivojević, 2002, стр. 29).

И студије Вјежбицке указују на хиперинклузивност концепта и речи *љубав* у европским језицима кроз опажање да се овај „западни” појам често у извесној мери преклапа са другим блиским концептима у неевропским језицима који немају јединствен термин (Wierzbicka, 2019, стр. 225; Wierzbicka & Jamrozik, 1988, стр. 102). Ова ауторка, служећи се тзв. *семантичким примитивима*, јединицама универзалног метајезика у форми минималног сета интуитивно разумљивих, нерашчлањивих појмова, као важне компоненте савременог западног поимања љубави идентификује дуготрајни позитивни став према некоме; импликацију објекта љубави; жељу као мотив да се чине „различите ствари”, као и „добре ствари” за вољену особу, при чему ова последња компонента обједињује аспекте појма еротичне и родитељске љубави⁴ (Wierzbicka, 1992, стр. 542; Wierzbicka, 2019, стр. 228).

У српском језику овај концепт обрађиван је оскудно и грануларно, кроз испитивање романтичних аспеката на специфичном корпусу, често у оквирима контрастивних истраживања. Кликовац се дотиче концепта *љубав* обрађујући у широком захвату и остале емоционалне концепте који се представљају као САДРЖАНИ ОБЈЕКТИ у човековом телу концептуализованом као њихов САДРЖАТЕЉ (Klikovac, 2004, стр. 207). Користећи се асоцијативном методом, Драгићевић као најучесталије реакције на стимулус *љубав* наводи лексеме МУЗИКА, ХЕМИЈА, ЖИВОТ, ВАТРА и др. (Драгићевић, 2010, стр. 117), који се могу повезати са изворним доменима пронађеним у нашем корпусу. Бројна контрастивна истраживања указују на висок степен универзалности појмовних механизма за *љубав* у различитим језицима, што указује на универзалност доживљаја љубави као телесног искуства које их мотивише, уз незнатне разлике засноване на културним околностима (Lukić, 2021; Perović & Vuković-Stamatović, 2021; Šulović i Drobnyak, 2013; Vujović, 2023). На различитим корпусима уочени су различити доминантни изворни домени – у турбофолк песмама женских извођача то су ВИША СИЛА и ФИЗИЧКА/СОЦИЈАЛНА ПОДРЕЂЕНОСТ ОБЈЕКТУ ЉУБАВИ (Đurić i Ćirić, 2014, стр. 63–64), док се у текстовима поп песама на српском и енглеском језику појављују БОЛ/БОЛЕСТ, ИГРА/КОЦКА, ЛУДИЛО/МЕНТАЛНИ ПОРЕМЕЋАЈ, ПУТОВАЊЕ (Lukić, 2021, стр. 137). На реализације метафора може утицати и узраст испитаника – прототипични љубавни сценарио црногорских студената специфичан је нпр. по фокусираности на негативне аспекте односа, те по потпуном одсуству распрострањене метафоре ЉУБАВ ЈЕ ПУТОВАЊЕ (Perović & Vuković-Stamatović, 2021, стр. 55).

⁴ И ова ауторка се осврће на стање у античкој Грчкој, где су уместо јединственог глагола *волејти* употребљавана чак четири глагола са значењима заснованим на различитим прототипима међуљудске наклоности. *Stergo* се односио на љубав између родитеља и деце, *erao* на еротску љубав између мушкарца и жене, *phileo* на љубав између пријатеља, док се *agapao* везивао за краткотрајну наклоност према другима. Широко опсег значења покривен термином *љубав* у европским језицима потиче од широке употребе глагола *agapao* у јеванђељима *Новој завети* (Wierzbicka, 2019, стр. 226, 230).

Анализа грађе

Концептуалну анализу грађе представимо кроз класификацију према доминантним појмовним метафорама и метонимијама употребљеним да се концептуализује љубав. У оквиру сваке од њих биће коментарисани специфични аспекти љубави као циљни домени са којима се дати извори повезују, као и придружени когнитивни механизми.

ЉУБАВ ЈЕ ЈЕДИНСТВО (КОМПЛЕМЕНТАРНИХ ДЕЛОВА)

Представа праве партнерске љубави као стапања два бића у једну савршену целину потенцијално је најдоминантнији архетип љубави у нашој култури (Milivojević, 2002, стр. 299). Њен симболички одраз налазимо и у хришћанском миту о постању, где Бог од Адамовог ребра ствара Еву, чиме одваја мушкарца и жену, али их и обележава као делове једне целине (Постање, 2:22, 2:23, 2:24). Ова дубоко укореењена колективна уверења манифестују се у концептуалној метафори ЉУБАВ ЈЕ ЈЕДИНСТВО, захваљујући сличности између стварних љубавних искустава и јединства комплементарних физичких, хемијских и других делова, што проузрокује замагљивање њене метафоричке природе (Kövecses, 1986, стр. 62–63).

Дата метафора огледа се у фразеологизмима стандардног језика којима се описује наклоност блиска пријатељској, платонској љубави. У примеру *дйиѝ једно тѝело и једна душа*, 'живети с неким у слози и љубави; имати врло сличне ставове, жеље, мисли с неким' (ФСЈ, 2012)⁵, савршена љубавна хармонија представљена је сликом физичког и духовног јединства у нефразеолошкој синтагми. Метафоризација је овде удружена са метонимијом заснованом на утеловљеном искуству – јединственост и истоветност осећања, мисли, ставова и жеља представљена је поседовањем једног тела као садржатеља емоција, које се физиолошки у њему и манифестују, и једне заједничке душе, која је према словенским веровањима са телом у тесној вези (Толстој и Раденковић, 2001, стр. 170). У примеру *живейѝи (дйѝи) као їлава и узїлавље*, 'живети у највећем пријатељству, слози и љубави' (ФХС), хармонични односи представљени су сликом главе и узглавља као ентитета који се налазе у непосредној близини, те функционишу под утицајем метафоре нижег нивоа ФИЗИЧКА БЛИЗИНА (ОБЈЕКТА) ЈЕ ЕМОТИВНА БЛИСКОСТ (ОСОБА), тј. ЉУБАВ ЈЕ ФИЗИЧКА БЛИЗИНА. Ова метафора веома је интуитивна захваљујући искуственој метонимијској вези између љубави и физичке блискости – емотивно блиске особе и љубавници теже да буду физички близу (Kövecses, 1986, стр. 65–66).

Према типичном моделу љубави, у западним културама концепт БРАКА представља кулминацију љубави као ЈЕДИНСТВА. У изразу *(їо)нудйѝи* коме

⁵ Списак скраћеница за називе речника дат је у попису извора на крају рада.

руку, 'предлагати коме брак, запросити кога' (ФХС), спајање руку метафорички означава уједињење и симболичко креирање целине. Везивање руку при обреду венчања у словенским културама управо и јесте симболизовало брачно спајање супружника (Толстој и Раденковић, 2001, стр. 50), те је израз и метонимијски заснован на овом ритуалу. У изразима *доља (лейша, красна, мила) љоловина*, 'жена' (ФХС), и *јача љоловина*, 'муж, брачни друг, супруг' (ФХС), супружници су представљени као комплементарне половине једне целине. Сходно традиционалном културном обрасцу, женској половини симбиотског споја додељени су епитети као што су *доља, лейша, красна и мила*, који упућују на благе карактеристике личности очекиване од жене. Мушка половина брачној заједници доноси *снају* која се може тумачити у физичком и интерперсоналном смислу, као основну карактеристику мушког принципа у патријархату.⁶

У жаргонској фразеологији дати метафорички пренос манифестује се у варијантама израза попут *бйџи у шеми (са)*, 'забављати се (са); бити у љубавној/сексуалној вези (са)' (ДСЖ, 2005; РСЖ, 2012), и *имайџи (неку) комбинацију*, 'необавезно се забављати' (ДСЖ, 2005), којима се упућује на неформалне, привремене односе, са мањим степеном обавезаности. Лексема *шема* примарним значењем обележава нацрт објекта или машине састављене из већег броја делова са знацима о њиховом међусобном положају (РМС, 1990). Први израз, стога, метафорички означава учеснике у љубавном односу као делове који се међусобно уклапају, али који, за разлику од праве и трајне љубави, заједно чине само део целине и само су једна од могућих комбинација. Слично је и у другом изразу, где је алтернативност делова истакнута употребом неодређене заменице *нека*. Пример *крес комбинација/шема*, 'незванична љубавна/сексуална веза; исто комбинација, шема' (РСЖ, 2012), упућује и на концептуализацију љубави и сексуалних односа као ВАТРЕ.⁷ Овај изворни домен истиче интензитетски аспект осећања, а заснива се на телесном доживљају повишене температуре као манифестација интензивних емоција. Овде сврставамо и израз *Били су на љомили!*, 'водили су љубав' (БФР, 2007), где учесници у односу формирају гомилу као целину састављену из делова. У датим изразима емоција љубав се преплиће са доживљајем сексуалности, што је повезано са жаргонском употребом у омладинским друштвеним групама, где се сексуални аспект односа открива и истражује и у којима је доминантан идеални модел љубави окарактерисан високим интензитетом осећања (Kövecses, 1986, стр. 97).

⁶ Тематска група пословица чији садржај говори о мушкарцима и женама, те о мужу и жени, љубавницима, младићима и девојкама, као и онима који су сами (саме), а у чијој се основи налази инваријантни тематски пар мушкарац–жена (видети Јовановић, 2006а, стр. 161) дају занимљив увид у традиционална колективна схватања природе брачних односа и очекивања која долазе са променом брачног статуса.

⁷ Именица *крес* има значење 'ватра која се пали по бреговима за време каквог весеља, свечаног догађаја и сл.' (РМС, 1990).

ЉУБАВ ЈЕ ЛУДИЛО

Наведена метафора широко је препозната у литератури, а осветљава аспект одсуства контроле над собом, слично метафори ФИЗИЧКЕ СИЛЕ. Овде је у питању ПСИХОЛОШКА СИЛА која изазива абнормално функционисање, а ЛУДИЛО представља максималан степен таквог стања и одговара највишем интензитету осећања, што је очигледно у изразу *диџи луд* за ким, за чим, 'силно волети кога/шта' (ФХС, 1982). Остали стандарднојезички изрази из ове групе у нефразеолошкој синтагми дају слику просторног измештања памети или мозга (као метонимијски представљеног центра човекових интелектуалних функција) са уобичајеног места: *однеји* некое *џамеј* (ФХС, 1982); *завршеји* (*преврнуји*, *занеји*, *смесџи* и сл.) некое *џамеј* (*џамеђу*) (ФХС, 1982; ФСЈ, 2012); *одузеји* некое *џамеј* (ФХС, 1982); *изјудџи* *џамеј* (*разум*) за неким (ФСЈ, 2012); *завршеји* (*заврнуји*, *закренуји*, *изврнуји*, *џомујџи*, *преврнуји*) некое *мозак* (*мозјом*) (ФСЈ, 2012; ФХС, 1982), чија се значења могу свести на 'залудети, обезумити, завести, опчинити некога (обично о заљубљености)', 'учинити да неко изгуби способност да нормално размишља'. Чини се да је љубав у овим изразима концептуализована двојако – објекат изазива љубав у субјекту⁸, та љубав је ПСИХОЛОШКА СИЛА која објекту измешта разум, а резултат тога јесте крајњи губитак контроле и лудило, што упућује на веома висок ИНТЕНЗИТЕТ љубави. ЉУБАВ је овде и ПСИХОЛОШКА СИЛА која доводи до лудила, али је и само ЛУДИЛО којим дејство дате силе резултира, а у основи израза је метонимија – онај ко је заљубљен понаша се као да је луд.⁹

ЉУБАВ ЈЕ ЛОВ/ПЕЦАЊЕ

У структури ове метафоре субјекат љубави представљен је као активан трагач који свесно преузима контролу и спроводи радње проналажења и хватања плена. Он је стога концептуално постављен у хијерархијски вишу позицију моћи и контроле, као људски ловац, док објекат представља инфериоран животињски плен. Лопез Маестре наводи да ће, према принципима ВЕЛИКОГ

⁸ Термин *субјекат љубави* у раду ће бити коришћен да упути на доживљавача емоције, а термин *објекат љубави* да се упути на онога ка коме је љубав усмерена, по узору на психолошке изворе наведене у уводу.

⁹ Изгледа да су доживљај емоције као СИЛЕ и ИНТЕНЗИТЕТ емоције који се манифестује у максималном ефекту те силе међусобно нераздвојиви, те се у литератури овакви примери класификују под метафором ЉУБАВ ЈЕ ЛУДИЛО (видети нпр. израз *She drives me out of my mind* у Kövecses, 1986, стр. 91). И у значењима израза често се на стање заљубљености упућује индиректно, метонимијски или метафорички, навођењем стања *залуђеностџи*, *очараностџи* и *ојчињеностџи*, што истиче доживљај лудила, али и магијског деловања на психу као симптоме снажне љубави и максималног губитка контроле. Овде је на снази и метафора ЉУБАВ ЈЕ МАГИЈА (Kövecses, 1986, стр. 90).

ЛАНЦА ПОСТОЈАЊА (Lakoff & Turner, 1989), којим се представља хијерархија концепата у наивном виђењу света, чак и животињски предатор увек бити позициониран изнад плена, супериоран у физичком и идеолошком смислу, тако да се оваквој концептуализацији приписује инстинктивна природа.¹⁰ Ова ауторка сматра да експресивна моћ метафоре ЉУБАВ ЈЕ ЛОВ лежи у томе што су у њу уграђене многе друге метафоре, попут ЖЕЉА ЈЕ АПЕТИТ, ЕМОЦИЈА ЈЕ ЈЕДЕЊЕ ХРАНЕ / БИТИ ПОЈЕДЕН, ЧОВЕК ЈЕ ХРАНА, ЉУДИ СУ ЖИВОТИЊЕ И АКТИВНОСТ ЈЕ ЛОВ (López Maestre, 2015, стр. 98). У основу наведеног метафоричког преноса уграђена је и метафора ЉУБАВ ЈЕ ПОТРЕБА, која се темељи на концепту љубави као ЈЕДИНСТВА – јер једној половини *шреба* друга да би била цела (Kövecses, 1986, стр. 66), што се даље повезује са основним физичким потребама за храном и водом. Потрага за одговарајућим љубавним партнером представљена је као лов из перспективе ловца, предатора или риболовца у жаргонским изразима попут *Јури сојке!* – 'удвара се девојкама' (БФР, 2007); *јањајџи рибе (или жене)* – 'удварати се женама' (БФР, 2007) и *бацајџи куке* – 'флертовати, удварати се...' (РСЖ, 2012). Глаголима *јуријџи* и *јањајџи* имплицира се невољност женског плена да буде ухваћен, а кроз забацивање куке као удице удварање је представљено као риболов, без спецификације односа полова. Израз *жеиће зајрисџи*, 'јак се заљубити', осветљава перспективу плена, који загриза мамац или удицу, односно ловчеву стратегију. Интензитет осећања заљубљености наглашен је атрибутом *жеиће*¹¹, који описује силину загризања мамца кроз метафору ИНТЕНЗИТЕТ ЈЕ СНАГА (ЕФЕКТА) СИЛЕ (Kövecses, 2004, стр. 42).

ЉУБАВ ЈЕ СУПСТАНЦА У САДРЖАТЕЉУ

Различите емоције често се концептуализују као супстанце унутар садржаатеља, замишљеног као тело или део тела, а осећање љубави концептуално се углавном смешта у *срце* (Пипер и др., 2005, стр. 65–66), које у многим културама симболизује центар човековог емоционалног и интелектуалног живота¹² (Srce, 1983, стр. 621). У фразеологији се, поред срца, и *душа*

¹⁰ Ауторка наглашава да овакве метафоре носе потенцијал да утврђују штетну полну идеологију која у крајњим случајевима доприноси одржавању дискурса који натурализује насиље према женама (López Maestre, 2015, стр. 109). Занимљиво је у овом контексту прокоментарисати и српску народну пословицу *Док куја рејом не вине, неће љас за њом љојричајџи* (СНП, 2006б, 1020) у којој су мушкарац и жена представљени сликом мужјака и женке пса. Овде је женка представљена као она која контролише ову врсту лова чија је сврха парење, и женка је она која вољно позива на активност, те се кроз дати пренос одговорност за потенцијално нежељене покушаје удварања и сексуалног контакта приписује жени.

¹¹ РМС за придев *жесток* даје дефиницију 'јак, силан; љут, оштар' (РМС, 1990).

¹² Везивање љубави за срце јесте резултат метонимијске везе која се заснива на физичким манифестацијама интензивне љубави које осећамо у пределу груди и срца.

често представља као седиште човекових емоција (Вуловић, 2015, стр. 106). У изразима *носићии* (*имайии*) кога, шта у *срцу* и *носићии* кога, шта у *јрудима* 'неговати осећаје/љубав према коме/чему, сећати се кога/чега' (ФХС, 1982) нефразеолошка синтагма даје слику објекта љубави који се налази унутар срца или груди субјекта љубави, уроњен у љубав као супстанцу која се у њему (садржатељу) налази. И у изразу *јоклонићии* коме [своје] *срце*, 'заволети кога, поклонити љубав коме' (ФХС, 1982), на снази је метонимија САДРЖАТЕЉ ЗА САДРЖАЈ, која омогућава да се навођењем лексеме *срце* упутује на љубав. Глагол *јоклонићии* указује на вољно давање и имплицира вредност поклона, а у складу је и са појмовном метафором ЉУБАВ ЈЕ ВРЕДНА РОБА (У ЕКОНОМСКОЈ РАЗМЕНИ), која одражава концептуализацију романтичних односа као економских трансакција (Kövecses, 1986, стр. 95). У изразу [*учинићии шииа*] *јуна срца*, 'учинити с много љубави, радосно' (ФХС, 1982) фокус значења јесте на количини љубави представљеној као велика количина садржаја – садржатељ је пун. У фразеологизму *волећии* (*мрзећии*, *осећаћии*) *из дубине душе* (*срца*), 'у највећој мери волети, највише што је могуће, искрено волети (мрзети, осећати)' (ФСЈ, 2012), веома висок интензитет емоције концептуално је представљен кроз слику велике дубине садржаја, путем метафоре ИНТЕНЗИТЕТ ЈЕ ДУБИНА, као специфичне манифестације метафоре ИНТЕНЗИТЕТ ЈЕ КВАНТИТЕТ (КОЛИЧИНА, ВЕЛИЧИНА) (Klikovac, 2004, стр. 30; Kövecses, 1986, стр. 83; Kövecses, 2004, стр. 42). Фразеологизмом *вуче кога срце*, 'јако желети, волети, бити осећајима везан за шта / за кога' (ФХС, 1982), такође се у фокус ставља интензитет, уз дејство метафоре ЉУБАВ ЈЕ ФИЗИЧКА СИЛА, те ИНТЕНЗИТЕТ ЉУБАВИ ЈЕДНАК ЈЕ ЕФЕКТУ СИЛЕ (Kövecses, 1986, стр. 84; Kövecses, 2004, стр. 42). Емоција је, дакле, садржана у срцу, и истовремено је сила, која је толико интензивна да вуче субјекта и управља њиме.

У компонентним фразеологизмима *заљубићии се* (*дићии заљубљен*) *до ушију* (*јреко ушију*) (ФХС, 1982; ФСЈ, 2012) и *заљубићии се* (*дићии заљубљен*) *јреко љаве* (ФХС, 1982), 'јако/лудо се заљубити', читаво тело јесте садржатељ за емоције. Љубав је садржај унутар тела, чији се ниво попео *до ушију/љаве*, велика количина садржаја досеже до вертикалних горњих граница садржатеља, те се интензитет осећања приближава максимуму, док се превазилажењем ових вертикалних граничника може обележити екцесивност емоције. Овде је дакле на снази метафора ИНТЕНЗИТЕТ ЉУБАВИ ЈЕ КВАНТИТЕТ СУПСТАНЦЕ У САДРЖАТЕЉУ (Lakoff & Kövecses, 1987, стр. 199).

Лексемом *јруди* може се метонимијски упутити на срце које се у њима налази, а тиме и на осећање љубави.

ЉУБАВ ЈЕ ХЕМИЈСКА ВЕЗА

Концептуализација љубави као врсте физичке силе, манифестоване као хемијска веза, којом се наглашавају аспекти осећања попут пасивности субјекта, недостатка контроле над собом и привлачности, конкретизује се у жаргонском изразу *Прорадила је хемија!*, 'развила се љубав' (БФР, 2007), у облику ЉУБАВ ЈЕ ХЕМИЈСКА ВЕЗА¹³ (Kövecses, 1986, стр. 90). Љубавници се привлаче попут комплементарних хемијских честица којима управља објективна сила без утицаја њихове воље – љубав им се догађа. У овом случају имплицитно је присутна и метафора ЈЕДИНСТВА КОМПЛЕМЕНТАРНИХ ДЕЛОВА – љубав је јединство, целина, али и сама хемијска веза која делове целине држи на окупу, која их привлачи и саставља (Kövecses, 1986, стр. 63–64).

ЉУБАВ ЈЕ ПОСЕДОВАЊЕ ВРЕДНОГ ОБЈЕКТА

Наведена метафора кључна је за разумевање у фразеологизмима *чувај ти (пледај ти, њазии, волеј ти)* кога, шта као зеницу ока и *чувај ти (њазии, волеј ти и сл.)* кога, шта као око (очи) у *пави*, 'чувати некога, нешто с највећом пажњом и љубављу, брижно, као светињу, као нешто најдрагоценије, волети изнад свега' (ФСЈ, 2012; ФХС, 1982). Глаголи из нефразеолошке синтагме чувају своје значење, док се висок интензитет осећања наглашава поређењем објекта љубави са *оком*, или *зеницом ока*, као органом чула вида, чија је вредност за човеково функционисање у свету непроцењива. Кевечеш наглашава да метафора ОБЈЕКАТ ЉУБАВИ ЈЕ ВРЕДАН ОБЈЕКАТ у фокус поставља аспект привржености, будући да смо, као што чувамо и у свом поседу желимо да задржимо вредне објекте, привржени вољеној особи (Kövecses, 1986, стр. 74).

У вези са овим метафоричким преносом треба поменути да се и сама љубав, сам позитиван афективни однос концептуализује као ентитет високе вредности у већем броју пословичких израза. Овај концепт потврђују изрази у којима се она појављује као висока вредност над којом се може извршити заклетва – нпр. *Тако ми брајске љубави!* Вук: „Пријатељу” (СНП, 2006д, 5226); *Тако ми љубави коју имамо (а нека Бој зна)* (СНП, 2006д, 5265); *Тако ми њвоје љубави!* (СНП, 2006д, 5362). Љубав као пријатељски однос представља се и као вредна роба у економској размени (Kövecses, 1986, стр. 95) у изразима попут *Кад ти њевојку њросим, љубав ти носим*. Вук: „[...] у кућу, да будемо пријатељи” (СНП, 2006д, 1995); *Пазар љубав*. Вук: „Нити треба да се срди купац ни продавац, ако први иште много а други даје мало, па се не погоде” (СНП, 2006д, 4184); *За љубав се и фрайтар оженио* (СНП, 2006д, Т. 31). У првом случају аспект вредности истиче се нуђењем у замену

¹³ У литератури је оригинално дата формулација ЉУБАВ ЈЕ ХЕМИЈСКА СИЛА (Kövecses, 1986, стр. 90).

за давање невесте као члана примарне породице, у другом тиме што се очување добрих односа сматра вредним и у одсуству материјалних добитака, а у трећем тиме што се представља као добитак због кога се крше и најстрожа духовна и религиозна начела. Љубав се поистовећује са поштеним и уредним економским трансакцијама у пословици *Чисти рачун дуја љубав* (СНП, 2006б, 6107), где се очување односа заправо представља као директна последица испуњеног услова у виду измиренних материјалних дуговања.

ЉУБАВ ЈЕ БОЛ

Концепт *љубав* повезује се са доменом физичког БОЛА у жаргонском фразеологизму *сећи вену*, 'јако се заљубити' (БФР, 2007), који у нефразеолошкој синтагми садржи слику животно угрожавајућег самоповређивања и производи висок степен бола. Метафора ЉУБАВ ЈЕ БОЛ повезује се са негативним емоционалним искуствима неузвраћене љубави (Kövecses, 1986, стр. 85), што упућује на утицај метонимијске везе узрока и последице – љубав је толика да је субјекат спреман да исече вене уколико му она није узвраћена. У конкретном случају, међутим, фокус није на реципрочности већ на емоционалном ИНТЕНЗИТЕТУ, који се мери СНАГОМ ЕФЕКТА емоције. Ако је љубав бол, интензивна љубав је снажан бол, какав је и бол сечења вене, који потенцијално води до смрти као најекстремнијег ефекта. Овде сврставамо и компонентни фразеологизам *воли до бола*, 'смртно је заљубљен' (БФР, 2007), где је и само наступање бола представљено као снажан ефекат који указује на интензитет.

ЉУБАВ ЈЕ ПУТОВАЊЕ

Наведену формулу, у литератури обележену као једну од најзаступљенијих метафора за љубав, у нашем корпусу проналазимо у свега два стандардно-језичка примера. Израз *учиниши (најравнији) први корак*, 'започети неки посао, ступити у акцију; прићи мушкарцу или жени ради упознавања, љубавне везе, сексуалног контакта и сл.' (ФСЈ, 2012), представља покушај отпочињања љубавне везе као први корак на путовању које ће та љубавна веза бити. Слично је и у изразу *ићи исјод руке*, 'потпуно се слагати, волети се' (ФХС, 1982), где је љубав представљена сликом партнера, романтичних или платонских, који ходају (путују) држећи се под руку.¹⁴

¹⁴ Ови изрази у сагласју су и са метафором ЉУБАВ ЈЕ ЈЕДИНСТВО, будући да се првим кораком направљеним ка некоме отпочиње путовање једног партнера ка другом, чиме се повећава физичка близина, као искуствени доживљај на ком се метафора јединства заснива, а партнери који се држе под руку чине на тај начин визуелно, физичко и метафоричко јединство.

БИХЕВИОРАЛНА МАНИФЕСТАЦИЈА ЉУБАВИ ЗА ЉУБАВ

У изразима *љедати* некога, нешто *добро* (*радо*, *лејо*) и *љедати* некога, нешто *добрим* (*лејим*) *оком* (*очима*), 'симпатисати, волети некога, бити некоем наклоњен, марити за некога, нешто' (ФХС, 1982; ФСЈ, 2012), *љедати се лејо*, 'слагати се, волети се, бити у добрим односима' (ФХС, 1982), осећање љубави, наклоности или свиђања представљено је сликом типичног 'љубавног визуелног понашања' (*'loving visual behavior'*), које представља веома плодносно бихевиоралну основу за велики број израза којима се обележава романтична љубав (Kövecses, 1986, стр. 93). Прилози *добро*, *лејо* и *радо*, те синтагме *добро* или *лејо око* описују поглед који одражава позитивна осећања. Овде су у концептуализацију имплицитно укључене и појмовне метафоре попут ОБЈЕКАТ ЉУБАВИ ЈЕ ЛЕП¹⁵, ЛЕПОТА ЈЕ СИЛА (ФИЗИЧКА И ПСИХОЛОШКА), СВИЂАЊЕ ЈЕ РЕАКЦИЈА НА ТУ СИЛУ, које показују да је концепт лепоте повезан са концептом љубави преко појма свиђања – када је нешто лепо, то нам се свиђа и радо га гледамо, јер га је пријатно гледати – што важи и за објекат љубави (Kövecses, 1986, стр. 68–69).

Љубав може бити манифестована и услужним, збрињавајућим понашањима према објекту љубави¹⁶ и оваква концептуализација огледа се у пословици *Ће се не једе и не љије љу љубави нема* (СНП, 2006д, 1237). Када нам је неко драг, бринемо о његовим потребама и пријатности, што је у датом примеру представљено кроз понуду хране и пића, а може се повезати и са концептуализацијом љубави као НУТРИЈЕНТА која се спомиње у литератури.¹⁷ У овом случају пословицом се упућује пре свега на наклоност која није романтично обојена. И значење пословице *Честити целиви љубе љубав* (СНП, 2006д, 6104) заснива се на метонимијској повезаности љубави са пољупцем као њеном типичном бихевиоралном манифестацијом, при чему

¹⁵ Концептуална веза између појмова лепоте и љубави примећује се и у пословицама чији садржај упућује управо на њихов међусобни однос – нпр. *Шарено и издаво млада је драго* (СНП, 2006д, 6195) (видети Јовановић, 2006а, стр. 151).

¹⁶ Јовановић истиче да је поље употребе лексеме *љубав*, која је у српском језику семантички разграната, у пословичкој грађи донекле сужено, те да се као централно јавља значење пријатељства, услужности, љубазности и опште наклоности (Јовановић, 2006д, стр. 901–902).

¹⁷ Слично је и у пословици *Узми с милијем, нек му је више, а с мрскијем, нек му је мање* (Вук: „[...] на јелу; и значи: код милога једи му за љубав, јер је то њему радост и као добитак, а код мрскога једи му уз пркос, нек њему мање остане”) (СНП, 2006д, 5827), где се манифестацијом пријатељске љубави сматра прихватање понуде и услужног понашања, при чему исто понашање може бити протумачено и као манифестација супротного осећања. Метафорички пренос ЉУБАВ ЈЕ НУТРИЈЕНТ конкретизује се и као ЉУБАВ ЈЕ СЛАТКА/ГОРКА ХРАНА у пословици *Љубав је љуна и меда и једга* (СНП, 2006д, 2919), где се употребом лексема *мед* и *јед* као еталона сласти и горчине, односно изразито пријатног и изразито непријатног укуса, указује на подједнаку заступљеност пријатних и непријатних аспеката осећања, на љубавни занос и на љубавну бол.

је претеривање у овом понашању представљено као нарушавање значења љубави које би оно требало да пренеси.

ПОЖУДА ЈЕ ГЛАД/ЖЕЋ

Пожуда¹⁸ јесте важан аспект романтичних односа, а неки од физиолошких ефеката сексуалне жеље подударају се са физиолошким ефектима који карактеришу наивни идеални модел љубави (Kövecses, 1986, стр. 94). Фразеологизми *јуїїаїїи* (*јрождираїїи*, *исїїїаїїи*, *јесїїи*) кога очима и *јуїїаїїи* (*јојесїїи*, *јрождираїїи*) кога, шта *јоїледом* (*јоїледима*), 'жељно, пожудно, страсно гледати некога, показивати изузетно интересовање и жељу за нечим или неким' (ФСЈ, 2012; ФХС, 1982), у нефразеолошкој синтагми дају слику субјектовог погледа који *једе*, *јуїїа*, *исїїија* или *јрождире* објекат, представљен као укусна, пожељна храна или пиће. Концептуализација ОБЈЕКТА ПОЖУДЕ као УКУСНЕ ХРАНЕ повезује концепт СЕКСУАЛНЕ ЖЕЉЕ са појмом ПОТРЕБЕ (за храном и пићем), али и са појмом СВИЂАЊА – укусну храну не једемо само да задовољимо глад, већ зато што нам је укусна и свиђа нам се¹⁹ (Lakoff, 1987, стр. 409; Kövecses, 1986, стр. 68). Појам СВИЂАЊА повезница је и са изворним доменом ЧУЛА ВИДА, што објашњава персонификацију очију и погледа којима гутамо и прождиремо – допада нам се укусна храна, те је зато једемо; допада нам се и визуелно привлачан објекат, те га зато гледамо. Изрази се могу довести у везу и са концептом ЉУБАВИ као ЈЕДИНСТВА – љубавници су комплементарни делови који су један другом ПОТРЕБНИ како би чинили целину.

ЉУБАВНО ОДБАЦИВАЊЕ ЈЕ ФИЗИЧКА ШТЕТА

Наведена метафора заправо је модификована верзија општијег механизма ЕМОЦИОНАЛНА ШТЕТА ЈЕ ФИЗИЧКО ОШТЕЂЕЊЕ (Kövecses, 2004, стр. 46), а проналазимо је у жаргонским изразима којима се обележава раскид љубавне везе, као што су *добїїи койачку/ниїїну/шїїиклу*²⁰, 'бити одбачен (у љубавној вези)' (РСЖ, 2012), и *даїїи* некоме *ноїу*, 'оставити младића или девојку, прекинути љубавну везу с неким' (ФСЈ, 2012). Лексемом *ноїа*, те лексемама

¹⁸ У РМС, 1990 *јожуда* се дефинише као '1. јака страсна жеља за чим; 2. жеља за полним здружењем, страст, похота', те напомињемо да се изрази могу користити и да обележе генерално снажну жељу која не мора бити сексуална.

¹⁹ И појам СЕКСУАЛНОСТИ повезује се са љубављу путем појма СВИЂАЊА, које се подразумева у оба случаја, али и преко интимних сексуалних понашања којима се метонимијски може упутити на романтичну љубав (Kövecses, 1986, стр. 70–71).

²⁰ У РСЖ, 2012 и БФР са истим значењем појављује се и облик *добїїи двојку*, при чему се у одредници *двојка* као једно од значења наводи 'вољно!' (БФР, 2007), као команда за распуштање. Израз је, дакле, пореклом из војничког жаргона и не може се директно повезати са физичком штетом.

койачка и шийикла, које метонимијски заступају ногу, истовремено је обележена и радња шутања, путем концептуалне метонимије ИНСТРУМЕНТ ЗА АКЦИЈУ (Kövecses, 2002, стр. 154). Шутање даље кроз активацију метафоре почиње да обележава напуштање, односно одбацивање једног љубавног партнера од стране другог. Глаголи *дайти* и *добити* регулишу перспективу из које се одбацивање представља, а аспект емоционалног бола као да је додатно наглашен у варијантама са лексемама *шийикла* и *койачка*, будући да се обућа може довести у везу са појачаним капацитетом за наношење штете, као и при употреби лексеме *нијина*, која обележава метални закивак на обући или одећи (РМС, 1990). Ови изрази у складу су са концептуалном метафором ЉУБАВ ЈЕ ЈЕДИНСТВО која имплицира максималну физичку блискост, будући да се њима описује слика шутања које подразумева физичко удаљавање и одгуркивање ентитета, што се концептуализује као одсуство и поништавање љубави. У ову групу можемо сврстати и фразеологизме *дайти корју*, 'одбити/одбацити кога; оставити девојку/младића, одбити кога, дати отказ, не прихватити нешто понуђено' (РСЖ, 2012; БФР, 2007; ФСЈ, 2012²¹) и *добити корју*, 'бити одбијен на игранци или при удварању, бити одбачен (у љубавној вези)' (БФР, 2007; РСЖ, 2012). Шипка наводи да је овај фразеологизам преузет из немачког језика, те да потиче од старог обичаја да су удварачи подизани до прозора својих изабраница у корпама које су им оне спуштале, а када не би били прихваћени и добродошли, оне би им слале корпе оштећеног дна, кроз које би пропадали на земљу (Шипка, 2010, стр. 52–53). Изразима се стога подразумева добијање или давање *оштећене* корпе, тако да слика некадашњег геста којим се сигнализирало љубавно одбијање стоји за љубавно одбијање откривајући и концептуалну метонимију ОДБИЈАЈУЋЕ ПОНАШАЊЕ ЗА ОДБИЈАЊЕ.

СЕКС ЈЕ НАСИЉЕ

Лејкоф наводи да се сексуална жеља у колективној америчкој свести у великој мери разуме посредством изворних домена РАТА и ФИЗИЧКЕ СИЛЕ, као и да је метафоричко разумевање ПОЖУДЕ слично метафоричком разумевању БЕСА, те да све ове метафоре повезују СЕКС са НАСИЉЕМ (Lakoff, 1987, стр. 412).²² Овој групи припадају жаргонски изрази попут *крнући жваку* и *крљнући/лујиии жвалу*, 'снажно пољубити' (БФР, 2007); *крљнући/крнући језичину (или жваку)*, 'пољубити дубоко у уста' (БФР, 2007); *лујиии жваку*, 'дубоко завлачити језик при љубљењу' (БФР, 2007). Глаголима *лујиии/лујиии* и *крљиии/крљнући/крнући* описују се насилне радње које настају применом

²¹ Дати израз обележен је као израз који припада разговорном стилу у ФСЈ, 2012.

²² Иако појмове РАТА и ФИЗИЧКЕ СИЛЕ можемо сматрати подређеним у односу на НАСИЉЕ, наша одабрана формулација метафоре у литератури јавља се нешто ређе (Ramadhani et al., 2021).

штетне или разорне силе.²³ Семантика лексема *језичина* и *жвала* метонимијски је повезана са појмом пољупца, будући да упућују на органе и флуиде усне дупље који у пољупцу учествују, док се лексема *жвака* са појмом пољупца повезује посредно, због употребе језика при жвакању. Наведени изрази у фокус стављају ИНТЕНЗИТЕТ страсти, што се постиже именовањем ефеката примене физичке силе, посредством метафоре ИНТЕНЗИТЕТ ЈЕ СНАГА ЕФЕКТА СИЛЕ. Сличан је и израз *увалиији језик*, 'љубити дубоко у уста' (БФР, 2007), где се употребом глагола *увалиији* имплицира и невољност примаоца, непожељност и непријатност пољупца. Израз *шамарайи крајнике*, 'љубити дубоко у уста' (БФР, 2007), интензитет наглашава упућивањем на органе смештене у дубини усне дупље. Исту основну метафору открива и израз *крљају се ко луди* у значењу 'воде страсну љубав' (БФР, 2007), који ствара слику узајамног повређивања учесника у радњи. Висок интензитет потенцира се кроз метафору ИНТЕНЗИТЕТ (СТРАСТИ) ЈЕ ЛУДИЛО, употребом поредбене конструкције *ко луди* у функцији интензификатора. У изразима *Не силази с ње!*, 'стално воде љубав!' (БФР, 2007), и *Не скида се с ње!*, 'стално спава са њом!' (БФР, 2007), наглашен је аспект доминације и контроле мушкарца над женом представљен просторном опозицијом КОНТРОЛА ЈЕ ГОРЕ, ОДСУСТВО КОНТРОЛЕ ЈЕ ДОЛЕ (Kövecses, 2002, стр. 36).²⁴ Овде сврставамо и фразеологизам *ићи у шишетиу*, 'ићи у љубавни провод (обично ванбрачни)' (ДСЖ, 2005), где је ванбрачни однос представљен као чињење физичке штете.

СЕКС ЈЕ ИГРА

Наведена метафора у литератури се појављује у форми *LUST IS A GAME/PLAY*, где се са доменом ИГРЕ повезује концепт ПОЖУДЕ, иако примери наведени у овим случајевима упућују пре свега на сам сексуални чин – нпр. *He played with her body* (Kövecses, 2004, стр. 31). Лексема *игра* у српском језику има веома развијену полисемантичку структуру која обухвата примарна значења лексема *game* и *play*²⁵, али је у формулацији ове метафоре она употребљена у значењу 'провођење времена, занимање које има као циљ разоноду, забаву' (РМС, 1990). У примерима *йало је зезање*, 'водили смо љубав' (БФР, 2007), и *зезайи се са сйране*, 'бити неверан жени/мужу' (БФР, 2007), лексеме *зезайи се* и *зезање* могу се подвести под концепт ИГРЕ, будући да

²³ На основу РМС, 1990 може се извести обједињена дефиниција 'рушити, обарати, изваљивати, ломити, разбијати'.

²⁴ Ови изрази у складу су са женском перспективом физичке подређености објекту љубави, односно пожеде на коју упућују студије наведене у теоријском уводу.

²⁵ Према онлајн издању Кембричког речника (*Cambridge Dictionary*), *play*_{verb} се дефинише као '*When you play, especially as a child, you spend time doing an enjoyable and/or entertaining activity*'; а *game*_{noun} као '*an entertaining activity or sport, especially one played by children, or the equipment needed for such an activity*'.

упућују на збијање шале.²⁶ Глагол *йасѝи*, који упућује на промену положаја без контроле субјекта, даје слику ненадане, спонтане и непланиране игре. Употребом конструкције изворно месног значења *са сѝране*, сугерише се да се игра одвија изван оквира централне, очекиване, исправне позиције. У просторним опозицијама као што су ЦЕНТАР–ПЕРИФЕРИЈА, ГОРЕ–ДОЛЕ, УНУТАР–ИЗВАН, ЦИЉ–БЕСЦИЉНОСТ и сл. један члан концептуално је често носилац позитивне, а други негативне вредносне оцене (Johnson, 1987, стр. 126), те у нашем случају положај *са сѝране* метафорички обележава морално неисправан ванбрачни однос, насупрот централном, морално исправном брачном, путем метафоре У ЦЕНТРУ ЈЕ ДОБРО, НА ПЕРИФЕРИЈИ ЈЕ ЛОШЕ. Овде сврставамо и израз *крес йарѝија*, 'сексуални однос' (БФР, 2007), где лексема *йарѝија* упућује на изворни домен игре, уз домен ватре обележен лексемом *крес*.

ЉУБАВНИЦИ СУ ГОЛУБОВИ

Наведена метафора јесте варијанта формуле ЉУБАВНИЦИ СУ ГРЛИЦЕ, за коју Кевечеш наводи да наглашава аспекте љубазности и бриге у љубави, будући да су грлице симбол мира и нежности (Kövecses, 1986, стр. 72). У верзији која се појављује у нашем примеру, љубавници су представљени као *йолубови*, те живот налик животу два голуба означава склад пун љубави – *живеѝи као йолубови*, 'живети у љубави, добро се слагати' (ФХС, 1982). У фолклору словенских народа голубови су сматрани светим и кротким птицама (Толстој и Раденковић, 2001, стр. 109), те као симбол имају веома позитивну конотацију.

Закључна размаѝрања

Број и разноврсност изворних домена којима се појам *љубав* метафорички представља у фразеологији упућују на комплексност њене двоструке природе која обухвата саму емоцију и интерперсонални однос, са мноштвом релевантних повезаних појмова и аспеката које та сложеност подразумева.

Наша анализа потврђује доминантну позицију концептуалне метафоре ЉУБАВ ЈЕ ЈЕДИНСТВО, која јој је додељена и у литератури, а у нашем корпусу јавља се и у оквиру жаргонских и у оквиру стандарднојезичких фразеологизама, било као основни било као секундарни когнитивни механизам. У стандарднојезичким изразима ЉУБАВ се концептуализује и као ЛУДИЛО, СУПСТАНЦА У СРЦУ/ТЕЛУ, ПОСЕДОВАЊЕ ВРЕДНОГ ОБЈЕКТА, ПУТОВАЊЕ, али и метонимијски, као БИХЕВИОРАЛНА МАНИФЕСТАЦИЈА ЉУБАВИ. Љубавно

²⁶ У РМС, 1990 *зезаѝи* вулг. 'завитлавати, извргавати шегачењу'; ~ се 'шегачити се, завитлавати се'.

ОДБАЦИВАЊЕ представља се као ФИЗИЧКА ШТЕТА у обе групе фразеологизама. У жаргонском делу корпуса, *љубав* се концептуализује КАО ЛОВ/ПЕЦАЊЕ, ХЕМИЈСКА ВЕЗА и БОЛ.

Важно је напоменути да се домен сексуалности вербализује готово искључиво у жаргону, путем метафора СЕКС ЈЕ НАСИЉЕ и СЕКС ЈЕ ИГРА. Ова чињеница упућује на делимичну табуизацију тог елемента односа, о коме је прихватљивије говорити у контексту неформалне комуникације. Уз то, овај аспект доминантнији је део краткотрајних односа са нижим степеном обавезивања, типичних за млађу популацију у којој дати тип израза настаје. У оквирима стандардне фразеологије ипак проналазимо неколико израза у којима се ПОЖУДА представља као ГЛАД/ЖЕЂ. Аспекти ИНТЕНЗИТЕТА и КОНТРОЛЕ нарочито су важни у концептуализацији појма *љубав*, будући да је у великом броју метафора фокус управо на њима – интензитет се разуме углавном преко СНАГЕ ЕФЕКТА СИЛЕ и КОЛИЧИНЕ, док различите метафоре имплицирају ОДСУСТВО КОНТРОЛЕ које је често повезано са високим интензитетом.

Наш корпус показује да се сама емоција љубави, фазе удварања и раскида односа вербализују како стандарднојезичким, тако и жаргонским фразеологизмима. Остале конвенционалне компоненте односа, као што су заједнички живот и брак, проналазимо само међу изразима стандардног језика, док се мање конвенционални елементи попут необавезних односа и неверства вербализују у жаргону. Највећим бројем израза вербализују се романтични љубавни односи, док је вербализација осталих типова љубави слабије заступљена и проналазимо је претежно у изразима стандардног језика.

Извори

- БФР: Imami, P. (2007). *Beogradski frajerski rečnik*. Beograd: NNK Internacional.
- ДСЖ: Андрић, Д. (2005). *Двосмерни речник српској жаргону и жаргону сродних речи и израза*. Београд: Zepter Book World.
- РМС: *Речник српскохрватској књижевној језика* (1990). Нови Сад: Матица српска.
- РСЖ: Geržić, B. (2012). *Rečnik srpskog žargona*. Beograd: SAI.
- СНП: Јовановић, Ј. (2006δ). *Синијакса и стилистика српских народних њословица. Рејисџири*, књ. 2. Београд: Филолошки факултет – Јасен.
- ФСЈ: Оташевић, Ђ. (2012). *Фразеолошки речник српској језика*. Нови Сад: Прометей.
- ФХС: Matešić, J. (1982). *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

Литература

- Вуловић, Н. (2015). *Српска фразеологија и религија. Лингвокултуролошка истраживања*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Драгићевић, Р. (2010). *Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Јовановић, Ј. (2006а). *Синтакса и синтаксика српских народних пословица. Теоријска размајрања*, књ. 1. Београд: Филолошки факултет – Јасен.
- Јовановић, Ј. (2006б). *Синтакса и синтаксика српских народних пословица. Религија*, књ. 2. Београд: Филолошки факултет – Јасен.
- Мршевић Радовић, Д. (1987). *Фразеолошке језиколошко-именичке синтагме у савременом српскохрватском језику*. Београд: Филолошки факултет.
- Пипер, П., Драгићевић, Р. и Стефановић, М. (2005). *Асоцијативни речник српског језика. Од синтаксе ка реакцији*, део 1. Београд: Београдска књига – Службени лист СЦГ – Филолошки факултет.
- Посилање. Преузето 16. јула 2024. са <https://www.svedokverni.org/prva-knjiga-mojisijeva/>
- Толстој, С. и Раденковић, Љ. (2001). *Словенска митологија. Енциклопедијски речник*. Београд: Zepher Book World.
- Шипка, М. (2010). *Зашто се каже?*. Нови Сад: Прометеј.
- Штрбац, Г. (2018). *Фразеологија о човеку и човек у фразеологији*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Barcelona, A. (2003). *Metaphor and Metonymy at the Crossroads. A Cognitive Perspective*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Ђурић, Љ. и Ћирић, М. (2014). *Метафоришка и метонимијска концептуализација љубави у текстовима турбофолк песама женских извођача*. У: С. Гудурић и М. Стефановић (ур.), *Језици и културе у времену и простору*, IV/1 (стр. 55–67). Нови Сад: Филозофски факултет.
- Filipović Kovačević, S. (2021). *Pojmovna metafora i metonimija u teoriji i praksi*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Game. (n.d.) *Cambridge Dictionary*. Преузето 15. јула 2024. са <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/game>
- Johnson, M. (1987). *The Body in the Mind. The Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason*. Chicago–London: The University of Chicago Press.
- Klikovac, D. (2004). *Metafore u mišljenju i jeziku*. Београд: Библиотека XX век.
- Kövecses, Z. (1986). *Metaphors of Anger, Pride and Love: A Lexical Approach to the Structure of Concepts*. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Kövecses, Z. (1988). *The Language of Love: The Semantics of Passion in Conversational English*. London–Toronto: Bucknell University Press
- Kövecses, Z. (2002). *Metaphor. A Practical Introduction*. Oxford University Press.
- Kövecses, Z. (2004). *Metaphor and Emotion: Language, Culture and Body in Human Feeling*. Cambridge: Maison des Sciences de l'Homme – Cambridge University Press.
- Kövecses, Z., & Radden, G. (1998). *Metonymy: Developing a cognitive linguistic view*. *Cognitive Linguistics*, 9(1), 37–77.
- Lakoff, G. (1987). *Women, Fire and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind*. Chicago–London: The University of Chicago Press.

- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live by*. Chicago–London: The University of Chicago Press.
- Lakoff, G., & Kövecses, Z. (1987). The cognitive model of anger inherent in American English. In: D. Holland & N. Quinn (Eds.), *Cultural Models in Language and Thought* (pp. 195–221). Cambridge: Cambridge University Press.
- Lakoff, G., & Turner, M. (1989). *More than Cool Reason. A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago–London: University of Chicago Press.
- López Maestre, M. (2015). ‘Man the hunter’: A critical reading of hunt-based conceptual metaphors of love and sexual desire. *Journal of Literary Semantics*, 44(2), 89–113.
- Lukić, M. (2021). Pojmovna metafora ljubavi u tekstovima pop pesama na srpskom i engleskom. *Zbornik za jezike i književnosti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, 11, 125–142.
- Milivojević, Z. (2002). *Formule ljubavi: kako ne upropastiti sopstveni život tražeći pravu ljubav*. Novi Sad: Prometej – Biblioteka „Psihoterapijske studije”.
- Milivojević, Z. (2014). *Emocije. Psihoterapija i razumevanje emocija*. Novi Sad: Psihopolis institut.
- Perović, S., & Vuković-Stamatović, M. (2021). Universality and cultural variation in the conceptualisation of love via metaphors, metonymies and cultural scripts: The case of Montenegrin. *Círculo de Lingüística Aplicada a la Comunicación*, 85, 45–60. <https://doi.org/10.5209/clac.73538>
- Play. (n.d.) *Cambridge Dictionary*. Preuzeto 15. jula 2024. sa <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/play>
- Ramadhani, S. E., Prayogo, J. A., & Choiron, N. F. (2021). Metaphors of sex in Robert Sylvester Kelly’s selected songs. *JoLLA: Journal of Language, Literature, and Arts*, 1(3), 331–342. <https://doi.org/10.17977/um064vli32021p331-342>
- Srce. (1983). U: J. L. Chevalier i A. Gheerbrant (ur.), *Rječnik simbola* (str. 621). Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Sternberg, R. J. (1986). A triangular theory of love. *Psychological Review*, 93(2), 119–135. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.93.2.119>
- Šulović, K. i Drobnjak, D. (2013). Koncept ljubavi u srpskom, francuskom i španskom jeziku. U: С. Гудурић и М. Стефановић (ur.), *Језици и културе у времену и Ѣпростору*, II/2 (str. 139–147). Нови Сад: Филозофски факултет.
- Vujović, M. (2023). Konceptualno polje ljubavi u frazeologizmima italijanskog, španskog i srpskog jezika koji sadrže komponentu *oko*. *Живи језици: часопис за стране језике и књижевности*, 43 (1), 59–83. <https://doi.org/10.18485/zivjez.2023.43.1.3>
- Wierzbicka, A. (1992). Defining emotion concepts. *Cognitive Science*, 16(4), 539–581.
- Wierzbicka, A. (2019). The biblical roots of English ‘love’. The concept of ‘love’ in a historical and cross-linguistic perspective. *International Journal of Language and Culture*, 6(2), 225–254. <https://doi.org/10.1075/ijolc.18006.wie>
- Wierzbicka, A., & Jamrozik, E. (1988). L’amour, la colère, la joie, l’ennui. La sémantique des émotions dans une perspective transculturelle. *Langages. Recherches linguistiques en Pologne*, 23(89), 97–107.

Mila R. DRAGIĆ

University of Novi Sad

Faculty of Philosophy

Department of Serbian Language and Linguistics

Novi Sad (Serbia)

The Concept of Love as Verbalized in the Phraseology of Standard Serbian and Jargon

Summary

This paper aims to examine the various linguistic means by which the concept of love is verbalized in modern Serbian, in order to uncover the cognitive mechanisms that underlie its conceptualization. The corpus consists of phraseological units that express the emotion itself or different aspects of love relationships. These expressions reflect the social and cultural heritage, as well as the collective mentality and traditional values of the broader language community. The corpus also includes jargonisms that represent innovative units of informal communication and reflect the attitudes and values inherent in youth social groups, where they are actively created and used. This approach enables the exploration of both conventional and unconventional aspects of the concept of love. The method used in this research is conceptual analysis, which helps us identify the source domains and conceptual metaphors through which the concept of love is understood, with particular attention to the specificities, similarities, and differences in how these mechanisms are realized across different types of linguistic expressions.

Keywords: love; conceptualization; conceptual metaphor; cognitive linguistics; phraseology.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом *Creative Commons ауторство-некомерцијално 4.0 међународна* (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).